

bibliográfiai vállalkozásokkal kapcsolatban éltek. Ilyen a 15. századi nyomtatványokra vonatkozó világbibliográfia (*Der Buchdruck im 15. Jahrhundert*. T. I. Stuttgart, 1988. Hiersemann. — A második rész megjelenése alatt.), valamint a sajtóbibliográfia (Hagelweide, Gert: *Literatur zur deutschsprachigen Presse*. München usw., 1985. Saur.).

Remélhető, hogy a fentiekből kiviláglik, hogy milyen kimagaslóan jelentős és a szakterületen az egész világon nélkülözhetetlen bibliográfiáról van szó, amelyet a magyar kutatók munkájukhoz nemcsak közvetlenül tudnak használni, de abból megfelelő módszertani tanulságokat is le tudnak vonni a maguk számára. Csak remélhető, hogy — a terveknek megfelelően — évente egy-egy további kötet megjelenése fogja a kutatókat segíteni világszerte. Ezt követően nyilván megindul majd — éppen erre a monumentális bibliográfiai anyaggyűjtésre támaszkodva — a német könyvtörténet (*Geschichte des deutschen Buchwesens*) megírása, amely — ez aligha kétséges — nagy jelentőségű lesz egész Európa, de Magyarország számára különösen.

BORSA GEDEON

Beke Margit: Az Esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár Batthyány-gyűjteményének katalógusa. Bp. OSzK 1991. (Magyarországi egyházi könyvtárak kéziratkatalógusai 9.) 164 p.

A sorozat szerkesztője, Szelestei N. László azzal a megjegyzéssel bocsátotta a nyilvánosság elé a Batthyány-gyűjteményről készült katalógust, hogy a gyűjtemény rendezése és feldolgozása a korabeli levéltári gyakorlat szerint történt, a róla készült repertórium azonban egy kéziratári állományrész feldolgozása. Ez indokolja a Magyarországi egyházi könyvtárak kéziratkatalógusai sorozatba való beillesztését. A recenzens a szerkesztővel nemcsak a kéziratári gyakorlat alapján ért egyet, hanem az elméletileg is megalapozottnak tartja. A nagymúltú könyvtárak kéziratgyűjteményeiben, valamint az állami és egyházi közhivatalt viselőeknek kéziratok hagyatékában, gyűjteményekben lehetetlen elkülöníteni a kéziratári és levéltári anyagot. Az előbbi esetben a kézirat-

gyűjtemények állományuk kialakulásával maguk is könyvtártörténeti kutatások forrásai. Intézményekhez kapcsolódó kéziratárak és levéltárak esetében pedig a gyakorlatban hosszabb ideig tartó esetleges közös kezelés miatt a végleges szétválasztáskor és a többszöri rendezés után is maradt a kéziratári állományában levéltári anyag, és fordítva. Ez a helyzet jellemzi az Esztergomi Főszékesegyház könyvtár kéziratárának és a Primási Levéltárnak az állományát is. Különösebb indoklást ezután nem igényel a legmagasabb egyházkormányzati tisztséget viselő Batthyány József esztergomi érsek (1776–1799) történeti forrásanyagot tartalmazó magángyűjteményének jellemzése, a benne szereplő iratok műfaji hovatartozásának vegyes volta. Gyűjteményének kialakításában más levéltárak anyagának másolatai mellett elhelyezett a saját hivatali működésével és elődei működésével is kapcsolatos primási levéltári iratokat is. E tény kéziratári szempontból való megítélése egyértelmű, az ilyen anyagok az illető egyén kéziratok hagyatékába tartoznak. (Bérlás J. Jenő: *Tájékoztató a kéziratgyűjtőkörökről, rendszerezésről, és a kézirat-katalógusok sajtó alá rendezéséről*. Bp. OSzK–KMK 1975. 4. 8.)

A történetiségtől teljesen idegen látásmód lenne azonban, ha nagymúltú, történetileg kialakult kéziratárak és levéltári gyűjtemények már rendezett, feldolgozott állományrészeit a jelenkori elmélet alapján kezelénk. A jelen elvei csak a jelen gyarapítási és feldolgozási gyakorlatában érvényesülhetnek. Az utólagos „újrendezés”, esetleges anyagszétválasztás mindenképpen sérti a közgyűjteményekben elfogadott proveniencia elvet. A gyakorlatban pedig, különösen akkor, ha a gyűjteményben lévő dokumentumokra már nyomtatásban is történet hivatkozás, főbenjáró vétek. Az átrendezés, átjelzetelés csak az anyag megtalálhatatlanságát, eltűnését idézi elő. Kutatók és gyakorló kéziratárosok, levéltárosok számos szomorú példával igazolják ezt. Egy gyűjtemény használhatóságát nem a benne lévő dokumentumok műfaja alapján utólagosan kialakított elvi álláspont szerinti rendezés biztosítja, hanem a rendezett anyag feldolgozásának módja és színvonala.

A Batthyány-gyűjtemény korabeli rendezőin sem kérhetjük számon a mai gyakorlatot. A gyűjteményről készült állományleírásnak sem

az a feladata, hogy az anyag jellegétől idegen, a történetiség tényét figyelmen kívül hagyó feldolgozási módot erőltetve, ún. korszerű kéziratári katalógus legyen. De feladata, hogy a gyűjteményről a lehetőségek szerinti legnagyobb és legpontosabb áttekintést nyújtsa. Ebből a szempontból pedig nem az elvi álláspont a lényeg, hanem az, hogy akár repertórium, akár katalógus a fenti célnak megfeleljen.

Beke Margit munkája szó szerint hézagpótló. A rövid gyűjteménytörténeti összefoglaló után a korabeli rendezéskor kialakított csoportokat (kategóriák, titulusok) tartalomjegyzékszerűen adja meg, majd e csoportokon belüli részletes tárgykörök felsorolása, a tulajdonképpeni repertórium következik. A korabeli repertóriumok azonban már nem kerültek el az újrendezést, a gyűjteménytől elszakítva ma a kéziratár állományában találhatók, Ms jelzettel. Ezeket és a korabeli elenchusokat is számbavette a repertórium összeállítója, így a kutató teljesen áttekintheti a gyűjtemény segédleteit is.

A katalógus típusú kiadványok széleskörű használatát a mutatók biztosítják. Nagyon helyes megoldásnak tartjuk, hogy a kategóriák és titulusok latin nyelvű elnevezései a mutatóban magyarul, kiemelt szedéssel szerepelnek. A latin nyelvű repertóriumban való tájékozódást ez megkönnyíti, bár a gyűjtemény kutathatóságának alapfeltétele a latin nyelvben való jártasság. Az viszont elengedhetetlen lett volna, hogy a latin nyelvű földrajzi nevek akkori magyar, jelenlegi más (szlovák, horvát stb.) nyelvű névalakja utalással szerepeljen a mutatóban. A mai névalak közlésével egyértelműen azonosítani lehetett volna felreérthető névalakú helységeket, amivel a kutatás iránya is helyes útra terelődhet. (Pl. Lucca, premontrei prépostság esetében a morvaországi Louka-ról van szó.)

A Batthyány-gyűjteményről készült állomány-leírás közreadásával nemcsak a történészek és irodalomtörténészek, hanem a magyarországi művelődéstörténet kutatói is nélkülözhetetlen segédkönyvet nyertek. Remélni szeretnénk, hogy Beke Margit legilletékesebbként magára vállalja a gyűjtemény létrejöttének feldolgozását is, ami tudománytörténeti szempontból tenné áttekinthetővé a Főszékesegyházi Könyvtár ezen értékes állományrészét. A sorozatszer-

kesztőnek biztosan szerepel további terveiben a Batthyány-gyűjtemény egyértelmű kéziratári anyagrészeiről külön kéziratári katalógus megjelentetése is, ahogy ez a Bél Mátyás kéziratot hagyatékek esetében már megtörtént. (Szelestei N. László: *Bél Mátyás kéziratot hagyatékek katalógusa*. Bp. 1984.) Ezzel lehet csak biztosítani a gyűjtemény teljes feltárását a kutatás számára.

KÖRMENDY KINGA

Bánhegyi B. Miksa: A Győri Egyházmegyei Könyvtár kéziratok katalógusa — 1850 előtti kéziratok. (Magyarországi egyházi könyvtárak kéziratok katalógusai, 8.) Budapest, OSZK, 1991. 113 p.

A korábbi köteteknél kisebb, mindössze 362 tételes állományt dolgozott fel a pannonhalmi Főapátsági Könyvtár vezetője, Bánhegyi Miksa. Két oldalas, szűkre szabott bevezetőjében ad világos áttekintést a Győri Egyházmegyei Könyvtár történetéről. A Szemináriumi (Nagyszemináriumi) és a Székesegyházi Könyvtár együttese alkotja a mai Egyházmegyei Könyvtárat.

Az anyag elrendezésével kapcsolatban a következőket érdemes tudni: az Ms. I. 1. jelzettel kezdődik a kéziratot anyag, amelynek első 30 száma a középkori kéziratoknak van fenntartva, és az első húsz helyen középkori kéziratot találunk, a fennmaradó számok pedig az esetleges kiegészítések miatt maradtak üresen. A 18., 19. és 20. tétel az Ő. jelzetű ósnyomatványok közül került ide, mivel kéziratot részük ósnyomatvánnyal van egybekötve (Ő. II. 5., Ő. II. 23. és Ő. IV. 9.) Az Ms. I. 30. tételtől a már nem középkori eredetű nagyalakú kéziratok, Ms. II-től a közepes méretűek következnek, az Ms. III. a kislalakúak, az Ms. IV. pedig az egyben tartott hagyatékok jelzete. A pusztán római számmal kezdődő jelzetek a díszteremben helyezkednek el. G és H betű utal a római számok előtt a Giesswein Sándor és Holdházy János kanonokról elnevezett szobákra. A Jaurinensia anyagot a J betű, az R betű pedig a régi magyar gyűjtemény darabjait jelenti.

Örömmel vehetjük tudomásul, hogy a középkori kódexek itt az első húsz helyen, együtt